

Ankerl Géza - Világuralom — hitelre 2008

(2008. december LI. évfolyam 12. szám Valóság)

Vance Packard már 1957-ben megjelent népszerű könyvében, *A rejtett befolyásolásban* (The hidden persuasion) felhívta a figyelmet arra, hogy nemcsak erőltetve, hanem egyszerű meggyőzéssel is megtörhető az emberek ellenállása, sőt, a meggyőzés „szabad szemmel” észrevehetetlen formákat is ölthet. A hatalom gyakorlásának fő eszköze a jutalmazás, illetőleg a büntetés lebegtetése, s csak szélsőséges esetben az erőszakos (katonai-karhatalmi) megtorlás vagy megsemmisítés. A hatalmon levőnek az uralkodáshoz rendelkeznie kell a szükséges erőforrásokkal, vagy legalábbis erőfitogtatással el kell hitetnie, hogy léteznek e források, ő maga pedig legyőzhetetlen, mint Oz, a csodák csodája. Történelmi példák is mutatják, hogy a tekintéllyel való meggyőzés harc nélküli győzelemre vezethet, mert az ellenfél már előzetesen rávehető az egyoldalú lefegyverzésre, s területe ellenállás nélkül elfoglalható, államrendszere pedig felszámolható — mint nemrég Irak esetében is történt. Jelenleg pedig, láthatólag hasonló séma szerint, az anglo-amerikai Egyesült Államok vezette Nyugat egy másik muzulmán állam, Irán esetében is ezzel próbálkozik.

A nemzetközi közéletben uralkodó hierarchikus vagy hegemóniákkal tarkított anarchikus konstellációk természetesen nem elsősorban egyének és csoportok közti viszonyokat érintenek, hanem intézményközikeket, amelyeket ma az egyszerűség kedvéért egységesen államoknak nevezünk, s amelyek általában több emberöltőt is túlélnek.

Nemrég megjelent könyvünkben már részletesen kifejtettük, hogy a világtörténelem minden korszakában voltak a többi kortárs civilizációs szférával szemben hatalmi túlsúlyban levő államalakulatok, birodalmak. Vita tárgya azonban, hogy egyszerre több civilizációs szféra egymás mellé rendelve létezett-e, vagy szükségképpen minden időszakban az összes többi állam a fölényben levő alárendeltségébe — pozitívabb kifejezéssel: vonzáskörébe — került-e. Ha a befolyásos birodalmak alapján osztjuk korszakokra az emberiség történetét, akkor elsőként (Kr. e. 500-tól 200-ig) a Földközi-tenger körüli (görög-római) hellenisztikus civilizáció élvezett elsőbbséget, majd India került előtérbe egészen Kr. u. 600-ig. Ezután (600-tól 1000-ig) a muzulmán világ vette át a vezető szerepet, majd Kína következett 1000-tól egészen a 1500-ig. Ekkor vette kezdetét a nyugati civilizáció manapság is kimagasló szerepe. E kultúrkörön belül stafétaváltás zajlott le az európai kontinens és a szigetországi angol világbirodalom között, majd az Atlanti-óceánon túlra került át a vezető szerep: anglo-Amerika — amelyet először Martin Waldseemüller nevezett Amerikának, s választotta el a térképen világosan Európától — vette át „az első egyetemes nemzet” (Seymour Martin Lipset) szerepkörét.

Mint azt már kifejtettük, egy civilizáció elsődlegessége könyvtárakat és más kultúrintézményeket működtető metropolisok kialakulásával járt együtt. Kr. e. 200-ban az indiai Pataliputra (ma Patna) háromszázötvenezer lakossal a világ akkori legnépesebb városa volt. Kr. u. 900-ban a muzulmán Bagdad kilencszázezer lelket számlált, 1000-ben pedig Córdoba (a világ legnagyobb könyvtárával) négyszázötvenezeret. A világ legnépesebb városainak lélekszám-növekedése azonban nem töretlen. 1100-ban a kínai Kaifeng vezetett négyszáznegyvenezerrel, 1200-tól 1300-ig Hangcsou lakossága kétszázötvenötezerrel, 1400-ban Nanking (négyszázhetvenezer), 1500-ban pedig már Peking (hétszázezer) volt a világ legnépesebb olyan metropolisa, amelynek lakossága később egymillió fölé nőtt. Európában csak a XIX. században szárnyalta túl egy város lakossága az egymilliót, s az is a brit szigeteken: London 1850-ben már 2 320 000 lelket számlált, s 1900-ban a brit világbirodalom fővárosában már hatmilliónál is többen éltek. New York azonban már 1925-ben túltett Londonon, 7 774 000 lakossal. E dióhéjban felvázolt világtörténelmi folyamatot a XX. század második felében egy sajátos intermezzo, a vezető nyugati civilizációnak a hidegháborúval fémjelzett szakadása módosította, fél évszázadra kettéosztva majdnem az egész világot. A második évezred utolsó évtizedében azonban a Mihail Gorbacsov vezette Szovjetunió szétesett, s a bolsevizmus „megváltó ideológiá”-jának „mintaországá” elvesztette minden vonzerejét. A nemzetközi világ kétpólusossága, csaknem erőegyensúlya ily módon felborult, s — európai politikai egység híján — az anglo-amerikai Egyesült Államoknak szinte az ölébe hullott egy történelmileg sohasem látott, a szó szoros értelmében világra szóló elsőbbség. Ezzel azonban együtt járt az egyeduralom kísértése és az észak-atlanti hatalommegosztás visszautasítása is. Minőségileg új úrhatnamságról van itt szó. Az előző korok említett világbirodalmi ugyanis még a földkerekség általuk ismert részét sem tartották teljesen uralmuk alatt, nemhogy az ismeretlen, legfeljebb kalandor utazók naplóiból vagy mendemondáiból is alig ismert földrészeket. Hiába igyekeztek a hazai történelemtanárok azzal felkelteni a diákok figyelmét, hogy a volt olyan birodalom, amelyben sohasem nyugodott le a nap, valójában akkoriban nem létezett világuralom. (Egyébként cikkünk mottóját nem véletlenül épp a Habsburgoktól vettük.) A jelenlegi közlési, közlekedési és távsugárzásos haditechnika fejlődésének révületében élő, a Holdra is a saját zászlóját kitűző Amerika azonban olyan teljes egyeduralmat képzel el, amely — az előzőkkel ellentétben — világunk legeldugottabb zugát sem hagyná ki hatásköréből. Az Egyesült Államok ellenőrzése alá vonná a még megmaradt őserdőkben elszigetelten meghúzódó, lehetséges „lázongók”-at rejtegető archaikus népeket és persze rejtett természeti kincseiket, beleértve a Fülöp-szigeteknek az óceánba vesző legkisebb elemét is, ha — szerencsétlenségükre — muzulmánok lakják, valamint magát a Föld kétharmadát borító vízfelületet is, amelynek jó részét a nemzetközi közjog egyelőre nemzetközi vizekként tartja számon. Ennek a teljes körű világuralomnak az alapelve, mint minden egyeduralomé, egyszerű: az Egyesült Államok lenne a világon az egyetlen bevehetetlen, sebezhetetlen „kozmodratikus” hatalom, míg a többi állam az elfogadott alárendeltségétől és a szófogadóságától függően birtokolhatna önvédelmi fegyverzetet. Ha ellenben kétségbe vonnák alávetettségüket, akkor a békés együttélés feltétele már csak lefegyverzésük lehetne. Így az államnak járó kizárólagos

(karhatalmi) kényszerítőerő világszinten gyakorlatilag az Egyesült Államok kezében lenne.

Mindez nem pusztán tudományos-fantasztikus spekuláció. Gyakorlatias beállítottsággal 1994-ben az amerikai hadügyminisztérium körül alakult egy munkacsoport, amely arra volt hivatva, hogy kipuhatolja az efféle uralkodás lehetőségét, s kidolgozza megvalósításának stratégiáját, továbbá hogy ennek megfelelően átrendezze az Egyesült Államoknak a világ összes többi államához fűződő viszonyát.

Az ezredfordulóra kétségtelenül az Egyesült Államok lett a világ legbefolyásosabb és legvagyonosabb állama, amely költségvetésének nagyobb hányadát fordítja hadi kiadásokra, mint a földkerekség bármely más országa. Felvetődik a kérdés: adva vannak-e a korlátlan egyeduradalomnak a feltételei, az Egyesült Államok fölénye teljes-e, vagy elképzelhetők olyan „ördögi” szövetségek, amelyek megghiúsíthatják ezt az uralmat. E szempontból józanul meg kell állapítanunk, hogy a második világháború óta az Egyesült Államok saját súlycsoportjában egyetlen valódi erőpróbában sem bizonyította be fölényét, nevezetesen egyetlen nukleáris nagyhatalmat sem győzött le. A Szovjetunió ugyanis — akárcsak Dzsingisz kán XIII. századi mongol birodalma — belső ellentmondásai miatt magától omlott össze, s a Kuomintangot támogatva az Egyesült Államok a Kínai Népköztársaságot sem tudta uralni. Kisebb államokat ugyan (egyenként) le tudott rohanni, mint például Panamát, a Dominikai Köztársaságot, Afganisztánt vagy Irakot — egyébként, ha úgy adódott, minden nemzetközi jogcím vagy felhatalmazás nélkül. A vietnami kudarcból ellenben azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy még a kisebb országokon sem tud felülkerekedni az Egyesült Államok a többi, atomfegyverrel rendelkező ország legalább hallgatólagos jóváhagyása nélkül. A Szovjetunió és Kína közvetett támogatása ugyanis elég volt Vietnam megmentéséhez. Az idén az angol–amerikai haderő csak Irak katonai-politikai elszigeteltsége miatt tudott az országon oly könnyen, villámháborúban felülkerekedni. Ezért is igyekszik Amerika az első fázisban elszigetelni az engedetlenkedő Iránt, Szíriát és Észak-Koreát — az ENSZ Nemzetközi Atomenergia-ügynöksége, majd Biztonsági Tanácsa által —, azután a rendszerüket felforgató propagandával, majd bombázással megpuhítani, végül pedig eme országok élére nyugatbarát bábkormányokat állítani.

(Az egyeduradalom új nemzetközi szereposztása) A jelenlegi világpolitikai helyzetnek az egyeduradalmi kiaknázása érdekében az Egyesült Államok három fő manőverhez folyamodik.

1. A nyugati világhoz tartozó és a vele hagyományosan együttműködő államokat olyan újfajta, esetleg csak alkalmi „szövetségek”-be, úgynevezett koalíciókba toborozza, amelyeknek határozathozatali és parancsrendszere inkább a Varsói Szerződés szerkezetéhez hasonlít, mint a NATO eredeti cél- és struktúra-rendszeréhez.
2. A hajthatatlanul önálló államokat potenciális ellenségnek bélyegzi, s ha lehet, az ENSZ, ha pedig nem lehet, akkor a saját amerikai feketelistájára teszi, hogy ezáltal nemzetközileg „diszkvalifikálja”, a minden jogvédelemtől megfosztott „páriaállamok” helyzetébe hozza, szinte senki földjévé (res nulliuszá) nyilvánítsa őket. Így megfélemlítéssel egyoldalú lefegyverzésre veheti rá ezeket az államokat, s államberendezésüket is destabilizálhatja. Ha pedig mindez hatástalan marad, akkor —

jóllehet semmi sem utal arra, hogy ezek az országok Amerika megtámadására készülnének (vagy hogy egyáltalán képesek lennének rá) — az Egyesült Államok fenntartja magának azt a jogot, hogy egy megelőzőnek nevezett támadással megsemmisítse fegyverzetüket, egyidejűleg pedig állig felfegyverzi saját országát, s így még sebezhetetlenebbé teszi. Ez a korlátolt szuverenitás brezsnyevi doktrínájára emlékeztet. (Szíria esete egyébként jól mutatja, hogy az önkényes feketelistázást vagy az onnan való levételt hogyan használja fel az amerikai kormány és kongresszus mint Damoklesz kardját.)

3. Az alá nem vetett államokat az Egyesült Államok igyekszik megakadályozni abban is, hogy politikailag-katonailag együttműködjenek, s olyan önálló szövetségeket alkossanak, amelyekben az amerikai hatalom közvetlenül vagy közvetve (Anglia és Ausztrália révén) nincs képviselve. (Lásd vietnami kudarc említett tanulságát.)

Amerika különféle nemzetközi politikai akcióit csak úgy érthetjük meg, ha felismerjük, hogy az Egyesült Államok alapján véve befolyásának állandó, egyoldalú növelése szempontjából kezeli a világot, s ennek az egyeduralomra törekvésnek a fő művelete az alárendelés vagy az elszigetelés, a nemzetközi közösségből való kirekesztés. Az e politikához társított jelzők (jótékony, megváltó, felszabadító, a demokráciát és az emberi jogokat érvényesítő) csupán a nagyközönségnek szánt retorika részei, hiszen mind Dél-Amerikában, mind másutt az Egyesült Államok antidemokratikus, ám neki engedelmeskedő rendszerek közreműködését kereste, sőt, számos tekintélyelvű rendszer hatalomra juttatásához a CIA által és más rejtett utakon tevékenyen hozzá is járult.

A befolyásnövelésnek, a hatalomerősítésnek az eszköztára azonban gazdag, s e stratégiával nem alakíthatók ki mindenütt és minden helyzetben egységesen alkalmazható, sematikus akciótervek — fontos szerepet kap az egyes államok földrajzi fekvése, nagysága (azaz ellenálló képessége), erőforrásai, az anglo-amerikai kollektív életberendezéshez viszonyított, történelmileg meghatározott közelsége vagy távolsága is. (Még ha szívesen megtenné is, Amerika nem tudná úgy megleckéztetni Kínát, ezt az óriási civilizációs államot, mint a nyomorgó Afganisztánt. Legfeljebb bomlaszthatja, gyengítheti Tibet, Tajvan és a nyugat-kínai muzulmán kisebbség révén.)

A nemzetközi életből vett példák esettanulmányai elárulják az egységes viláгурalmi célt. A világméretű egyeduralom ugyanis nem egyeztethető össze más államok ama szuverén jogaival, amelyekre az ENSZ mint egyetemes világszervezet is épül. Ezért, ha csak lehet, az Egyesült Államok megkerüli e nemzetközi szervezetet, semmibe véve főleg közgyűléseinek határozatait, ott ugyanis az államok közti egyenlőség még teljes. A némi végrehajtó hatalommal rendelkező Biztonsági Tanácsban az Egyesült Államoknak állandó tagsága mellett vétójoga is van, ám ezt meg kell osztania négy másik kiváltságos állammal. Az anglo-Amerikának láthatólag alávetett Anglia mellett azonban az Egyesült Államok nem akar osztozkodni a viláгурalmon Franciaországgal, még kevésbé Oroszországgal vagy az idegen civilizációhoz tartozó Kínával, amelyeknek ugyanolyan formális jogaik vannak, mint az Egyesült Államoknak. Így az egyeduralomra törő hatalom — ha az erőltetés nem vezet eredményre — kénytelen megelőzni vagy megkerülni a Biztonsági Tanács határozatait.

A világhatalom osztatlanságához azonban e formális, nemzetközi jogi akadály kikerülése nem elégséges, ugyanis a tömegpusztító fegyverek elterjedése, nem monopolisztikus birtoklása túl kockázatosá teszi a világhatalom gyakorlását. Ennek megelőzésére hozták létre a modern világpolitika egyik legcsalárdabb szerződését. Az 1977-ben eredetileg tizenöt állam által aláírt első atomsorompó-szerződés eredetileg azért jött létre, hogy amíg az atomhatalmak leszerelik nukleáris fegyverzetüket (4. cikkely), addig ne terjedjenek el a világban a tömegpusztító fegyverek (1. cikkely). Az ünnepélyes formális ígéret ellenére azonban 1995-ig, a szerződés lejártáig az atomhatalmak egyáltalán nem váltak meg fegyverzetüktől, s nem is mondtak le nemzetközi jogilag elkötelező módon a bevetésükről. A szerződés megújításakor mégis azt követelték, hogy az összes többi állam egyoldalúan és immár határidő nélkül állítsa le minden atomfegyverkezési törekvését, kiszolgáltatva ezáltal biztonságát a már létező atomhatalmaknak. A tömegpusztító fegyverek birtoklása így többé-kevésbé a magukat „civilizált”-nak deklaráló államok nemzetközileg elismert kiváltsága lett (beleértve természetesen az Egyesült Államokat, amely 1945-ben Japánban ismételten be is vetette tömegpusztító fegyverét), míg a többi országot ugyanennek a fegyverzetnek a megszerzésében ha kell, akár megelőző hadművelettel is meg szabad akadályozni. (Az első ilyen példát Izrael szolgáltatta 1981-ben a franciák által épített iraki atomerőmű lebombázásával, amelyet a Biztonsági Tanács a világ egyesült nemzetei nevében 487/1981-es egyhangú határozatával — önkényes agresszióként — félreérthetetlenül elítélt.)

Am a nukleáris és más tömegpusztító fegyverek beszerzésének és gyártásának tilalma — illetve az atomsorompó-szerződés aláírásának kötelezettsége — nem ugyanakkora szigorral érvényes minden országra. Az Egyesült Államok kénye-kedve szerint szemet hunyhat bizonyos országok atomfegyvergyártása felett. Míg például az éppen az amerikaiak által fenyegetett Irán esetleges fegyverkezése casus belli lehet (mint egy másik muzulmán állam, Irak esete mutatta), addig — mint az köztudomású — a nemzetközi közösség és az Egyesült Államok tudtával Izrael szabadon gyárthat nukleáris fegyvereket anélkül, hogy a Biztonsági Tanács elítélő határozata vagy szankciója sújtaná. Az agresszív akcióit elítélő számtalan (eddig hetvennyolc) tanácsi határozatot ugyanis sohasem követte még szankció, sőt, vétója révén az Egyesült Államok eddig huszonhatszor már csírájában elfojtotta a határozatok meghozatalát. S mihelyt egy állam azt tapasztalja, hogy az ENSZ beleegyezése nélkül, sőt akarata ellenére végrehajtott kihívó akcióit nem követi megtorlás, a nemzetközi társadalom kész helyzet elé állítása is a szóban forgó, hegemoniára törő államok eszköztárának fontos része lesz.

Az egyeduralomra törő Amerikát többretegű holdudvar veszi körül. A bevándorlókból létrejövő, heterogén országban a poszteurópai szellem megőrizte fölényét, azon belül is az angol uralkodó jellegét. Ez tette lehetővé, hogy az angol nemzetközösség (Commonwealth) legalább jelképesen újraélje világbirodalmi nosztalgiáját Amerikában, s Nagy-Britannia — Ausztráliával együtt — immár hatvan éve az Egyesült Államok alárendelt, de meghitt, hű szövetségese maradjon. (Vö. Winston Churchillnek az ötvenes években megjelent négykötetes munkájával: *History of the english-speaking peoples.*) Ezen mit sem változtatott az, hogy Anglia időközben gazdasági okokból (az 1960-ban létrehozott Európai Szabadkereskedelmi

Társulás meggyengülése miatt) 1974-ben kénytelen volt belépni az Európai Unióba. (Tegyük hozzá, a szervezet politikai tartalmát azóta is, amikor csak teheti, lazítja.) A Nyugaton belül ezt az angolszász magvat egészítette ki a NATO, amely történelmileg félreérthetetlenül a szovjet bolsevizmus európai terjeszkedése ellen alakult mint kizárólag védelmi jellegű szövetség. Amióta azonban Jugoszlávia megtámadásában részt vállalt, sőt, 2003-ban már az Európától távoli muzulmán Afganisztán megszállásában is, a terjeszkedő amerikai neokoloniális világpolitika expedíciós eszközévé válik. A NATO azonban nem teljesen korlátlan eszköz. Bár főparancsnoka mindig is amerikai volt — ahogyan a Varsói Szerződésnek orosz —, az egyhangú határozat elve alapján működik, s formálisan minden tagjának egyenlő joga van. Mivel pedig a franciák nemegyszer gyakorolták is vétőjogukat, az egyeduralomra törő Amerikának érdekévé vált, hogy átalakítsa, bővítéssel felhígítsa, megossza vagy jobb híján megkerülje és névlegessé tegye e szervezetet.

(Koalíciós partnerek: csatlósok és zsoldosok) A volt Varsói Szerződésben egyed- és parancsuralomra szoktatott, majd „áttért”, neodemokrataként reinkarnálódott és a szabad választásokon is elfogadott posztbolsevista vezetői rétegnek kapóra jött, hogy a szövetségi rendszert az új amerikai világuralmi törekvéseknek megfelelően alakították át, ugyanis egész külpolitikai tapasztalatuk a megfellebbezhetetlen, egycentrumú politika szolgálatában alakult ki. A posztbolsevista országok tehát önként hajlandónak bizonyultak a szuperhatalommal való csatlósi együttműködésre, még akkor is, ha valójában érdekeiket a jelenlegi nemzetközi függőségek sokkal összetettebb erőterében kellene érvényesíteniük. Nyilvánvaló, hogy hazánknak és a többi visegrádi országnak nem lehet érdeke szembeszegülni az anglo-amerikai buldózerrel. De az is kétségtelen, hogy ha ezeknek az államoknak az elitje valóban hazája érdeke szempontjából elemzi és értékeli a helyzetet, akkor az olyan európai hatalmakkal, mint Francia- és Németország, amelyek nem követik vakon az amerikai utasításokat, szintén nem célszerű ujjat húzni. E bonyolult helyzetben nem egyszerűen Amerikának és Nyugat-Európa legtehetősebb országának, Németországnak, valamint a nukleáris fegyverzetet is birtokló Franciaországnak a viszonylagos erejét kell felmérni, s így egyértelműen, feltétel nélkül az amerikai befolyást elfogadni (sőt, örvendezni annak, hogy az utasítások pontosítására a magyar kormányfő még gyakori meghívásokat is kap Washingtonba), hanem azt is figyelembe kell venni, hogy a volt szovjet csatlósoknak az Egyesült Államok felé csak a NATO-n keresztül van elkötelezettségük, míg az Európai Unióba való belépéssel hasonlíthatatlanul szervezettebb viszonyba kerülnek földrészünk tőkeerős államaival, amelyektől külkereskedelmükben már jelenleg is elsődlegesen függenek. (Lengyelország esetében például a fő beruházó Franciaország, a fő piac pedig Németország.)

Ennek fényében tragikomikus azt látni, hogy a posztbolsevista országok a londoni Financial Times közvetítette parancsszóra egy emberként felsorakoztak a szuperhatalom agresszív iraki politikájának retorikája mögött. Mégpedig a jól ismert szlogen, a „nemzetközi szolidaritás” nevében, anélkül hogy hazájuk érdekét józanul elemezték volna. Ezáltal trójai falóként — az egységes, önálló európai politikát

elgáncsolva — az amerikai világ-egyeduralom szolgálatába álltak. Az elégtelen helyzetfelismerést legszemléletesebben Lengyelország tragikomikus szerepe illusztrálja. Ahelyett, hogy tanult volna állami léte történelmi törékenységből, hiszékenyen megtámaszkodott attól a tudattól, hogy Spanyolországhoz hasonló számú polgárt számlál — tegyük hozzá, hogy ugyanannyit kell eltartania is —, s kétezer-ötszáz fős expedíciós sereget bocsátott az amerikaiak vezette koalíció rendelkezésére. Kétségtelen, egy, a történelem során annyiszor megalázott állam számára, mint Lengyelország, a nemzeti érzésnek is hízeleg, hogy a volt VSZ-tagok expedíciós megszálló csapatait (köztük hazánkét is) a lengyelek vezetik. De a rideg valóság az, hogy az ország nemzetgazdasága alig az egyharmadát termeli ki annak, mint amennyit Spanyolországé, így az amerikai–lengyel fegyverbarátság — a finanszírozást is figyelembe véve — még csak nem is csatlósi viszonyra emlékeztet, hanem inkább zsoldosságra. Az egyeduralkodóhoz fűződő minél intimebb viszony a körülötte keringő államok önálló pályájának elvesztésére és a gyengébb fél önmehtagadó, önérdek-feláldozó készségének kialakulására vezet. Amerika nem lengyel- vagy magyarbarátságból akarja a német és a francia csapatokat lengyelekkel és magyarokkal helyettesíteni, mondván, hogy az utóbbiak egy „új fiatal, reinkarnált Európát” ígérnek az „öreg”-gel szemben, hanem azért, mert az újfajta egyeduralmi koalíciónak az a lényege, hogy mindenki addig lehet a tagja, amíg a világ közérdekét kizárólag az amerikai meghatározás alapján szolgálja. Márpedig ebből az önállóságukat tisztelő európai nagyhatalmak nem kérnek.

Az iraki ügy megpróbáltatásai újra felszínre hozták azt, hogy még mindig nem oldódtak fel a volt szovjet birodalomban beidegződő csatlósreflexek. A multikontinentális szovjet birodalom szétesése óta elindult egy folyamat, amely cseppfolyós állapotba hozta a birodalomból kiszakadt államokat. Jugoszlávia mellett Csehszlovákia is szétesett. Ezeknek az államoknak, beleértve hazánkat is, súlyos válságon megy át a politikai önállóságtudata: egyrészt egyenértékű nyugatinak, európainak vallják magukat, másrészt megrekednek a kelet-közép-európai „rezervátum”-ban, világosan megmutatva, hogy Kelet-Európa nem földrajzi, hanem szerencsétlen politikai fogalom. Hiszen Prága nyugatabbra van, mint Bécs, mégis megfeneklett, s otthonosabban mozog az igénytelenséghez szokott kelet-közép-európai versenypályán.

Az Egyesült Államok egyébként ideológiailag sohasem volt túl válogatós nemzetközi politikai partnereit illetően. A barátság fő kritériuma az, hogy milyen hajlékonyan és áldozatkészen szolgálja egy ország az amerikai érdekeket. S természetesen ama készséges állam részesül előnyben, amelyben az az angolszász mintájú — ha lehet, kétpártrendszeres, politikai váltógazdaságú — képviseleti politikai rendszer és gazdasági szabadság uralkodik, amelyet Clinton lenyűgöző egyszerűséggel és őszinteséggel fogalmazva piacedemokráciának nevezett. E rend a mindent átfogó nyugati kereskedelmi propaganda, a kölcsönre vétel és az idegen befektetések kötetlen beengedése folytán megkönnyíti az amerikai politikai behatolást is. (Ezt nevezi Joseph Nye, a Harvard Egyetem államtudományi intézetének jelenlegi igazgatója softpowernek.) Az érdekeivel ellenkező rendszereket Egyesült Államok a szabadság és a „népuralom” terjesztése nevében sohasem habozott megdönteni. Ugyanakkor számos tekintélyelvű vagy egyenest önkényes parancsuralmi dél-

amerikai rendszerrel is szorosan együttműködött. Sőt, mint fentebb említettük, ha befolyásának növelése úgy kívánta, még a demokratikusan megválasztott kormánnyal szemben fellépő katonai államcsínyeket is titokban támogatót, például Chilében, amikor Salvador Allende Gossens demokratikus rendszerét 1973-ban Pinochet tábornok megbuktatta. (Még burkoltabb módszerekkel jelenleg is valami hasonlóan fáradozik az amerikai kormány Venezuelában Chavez demokratikusan megválasztott baloldali elnökkel szemben.) Mint ismeretes, Európában az Egyesült Államok egy ideig a náciszimpatizáns, tekintélyelvű Franco-rendszerrel is katonailag együttműködött. A mostani helyzetben pedig Irak megszállásába a „demokratikus” Pakisztán csapatait szeretné bevonni ama gyakorlati megfontolásból, hogy politikájának muzulmánellenes élet palástolja. Nemhiába volt a reneszánsz korában Machiavelli a nyugati civilizáció modern politikatudományának megalapítója. A politikai szereplők önerejének és befolyásának növelése mint célkitűzés több magyarázattal szolgál a nemzetközi színjáték megértéséhez, mint az azt alátámasztó retorikai „felépítmény” elemzése. Még a gazdasági szempontok is leggyakrabban csak a hatalmi befolyás eszközei.

Az Egyesült Államok világuralmi ambícióinak az egyik eszköze tehát az, hogy a mindenkori csatlós szerepét vállaló államokból alkalmi koalíciókat hoz össze, katonailag-politikailag elszigetelt, gyengébb államok leigázása révén demonstrálja erejét, s elhítheti, hogy képes egy időben több ilyen országot is katonailag sakkban tartani. Míg azonban a gyengébb államok szövetségének elejét tudja venni, addig az olyan civilizációs államoknak, mint Kínának az elszigeteléses lerohanása elképzelhetetlen, így nekik „csak” az egységüket igyekeznek gyengíteni, megbontani. A cél kézzelfoghatóan minden nyíltan szembeszegülő hatalom eltüntetése.

(Egyeduralom és hálózat) Az államhatalmat az egyenruhában feszítő katonai végrehajtó hatalom jelképezi. Ám ha e haderő láttán a világ közvéleménye korlátlan politikai cselekvőképességet tulajdonít ennek az államnak, helyénvaló feltenni a kérdést: vajon az ország belső szuverenitása teljes-e, s megengedheti-e magának, hogy az államapparátus szabadon, saját legjobb belátása szerint határozza meg teendőit? Főleg a New York gazdasági fölényét fitogtató két toronyépület 2001. szeptember 11-ei meglepő lerombolása óta irányult rá a figyelem arra a lehetőségre, hogy tulajdonképpen egy-egy állam kormánya különböző megfélemlítő szervezetek foglya lehet, s mivel ezek az árnyszervezetek, mint például az al-Kaida, nem semmisíthetők meg háborús eszközökkel, egyszerűen az államokat tesszük felelőssé a területükön — vagy a nevükben — működő árnyhatalmak tetteiért. Ez történt Afganisztán megtámadása esetében is.

Az amerikai földön ügyködő, különféle módszerekkel sajátos érdekérvényesítést végző lobbik politikai mechanizmusai már régóta érdeklik a szociológusokat — különösen a gazdaság és a politikai szféra összefonódása terén. Valójában az amerikai politikai rendszeren túlnyúló, nagyon is általános jelenségről van szó: a névlegesen, formálisan tekintélyes állam-„gólem” mögött bizonyos szervezett csoportok mint kollektív szürke eminenciások a birtokukban levő elit- és tömegközlelési apparátus révén vagy gazdasági zsarolással saját érdeküket állítják a nemzeti érdek elé, s így ők lesznek a nemzet valódi feladat-meghatározói („agenda-setter”-ei), míg a kormány egyszerű feladat-végrehajtó („agenda-taker”) marad. A

latens hatalom tehát különérdekek szolgálatába tudja állítani a jogilag intézményesített, nyilvános, demokratikus közhatalmat. Az úgynevezett civil szféra tág teret ad ahhoz, hogy e szervezetek minden különösebb összeesküvés jellegű titkolódzás nélkül hálózatként beépüljenek a közintézményekbe, hogy kisebb-nagyobb mértékben magukhoz ragadják az állam politikai agendájának meghatározását, s hogy (esetleg monopolisztikus) propagandával saját csoportérdekeiket nemzeti ügyként tüntessék fel. Gondoljunk csak a klasszikus propagandaszlogenre: „Ami jó a General Motorsnak, az jó Amerikának.” (A demokrácia őszinte hívei számára gyenge vigasz, hogy e téren is pluralizmus uralkodik: a nagy hangerejű lobbik árnyékában a halk ellenlobbik sokaságát is eltűrik.)

Mindenesetre a jelenlegi nemzetközi életben az e nehézsúlyú szervezetek működését és befolyását fel nem mérő, elhanyagoló vagy elhallgató világpolitikai elemzés tudományosan komolytalan, mondhatni értéktelen.

E megállapítás beigazolódik akkor is, ha az államhatalom elhatározásai ugyan nem esnek egybe szigorúan, pontról pontra egy-egy lobbis érdekeivel, ám a szervezet rendszeresen meg tudja akadályozni az érdekét sértő döntések meghozatalát — különösen akkor, ha bizonyos esetekben olyan döntések is születnek, amelyek a nemzetállam érdekét kimutathatóan kevésbé szolgálják, mint egy-egy érdekcsoportét. E szervezett hálózatok a fő társadalmi összetartó erők akármelyike, sőt akár egyszerre több körül is kiépülhetnek. Forrásuk lehet a) etnikai összefonódás, b) vallási hitsorsossági érzés vagy c) gazdasági osztályérdek. Ha a politika terén az utóbbi tesz szert túlzott befolyásra, azt nevezzük ökonokráciának, azaz gazdaságközpontú társadalomnak.

A globális távközlés és közlekedés lehetősége révén elburjánzottak olyan lobbik is, amelyek már nem egyetlen országon belüli részérdeket képviselnek. Sorra alakultak az államokon túlnyúló szolidaritásra épülő, egyre nagyobb befolyású, kozmopolita szervezetek. A nemzetközi gazdasági osztályképződés az Internacionálé révén már a XIX. század óta ismert jelenség, a transznacionális tőkecsoportok jelenlegi szervezetségi foka azonban messze felülmúlja a kizárólag munkából élők és a munkanélküliek összefogását. (Egyébként a szakszervezetek gyengülése óta a nemzetközi „proletár”-érdekképviseleteket meglehetősen heterogén, már-már alkalmi, spontán, happening jellegű hálózatokkal igyekeznek újra „összeesküvésbe” kötni, több-kevesebb hatékonysággal. E szervezetek sokszor suta erőfeszítései és akciói a munkásmozgalmak „géppromboló” és anarchista serdülőkorára emlékeztetnek.)

Tagadhatatlan, hogy az Egyesült Államok fokozatosan ki van téve e különleges érdekhálózatok befolyásának, hiszen e tőkés állam belső szuverenitása gyenge, s az ország lakossága alig összekovácsolódott, amerikaivá vedlett bevándorlókból áll. A hálózatok befolyása tehát Amerika történetének szerves része. A XIX. század második felében a burgonyaválság nyomán bevándorló ír milliók New Yorkban és Bostonban is erős helyi befolyáshoz jutottak, jóllehet az ír származású katolikus John F. Kennedy elnökségéig a WASP-ok (a szó egyébként darazsat jelent), azaz a fehér angolszász protestánsok uralták a szövetségi politikát. A görög és más nemzetiségi érdekkijáró szervezetek csak különleges ügyekben tudtak némiképp beleszólni az amerikai regionális politikába, de nem kerültek a külpolitikát alapvetően

meghatározó helyzetbe. A hatvanas éveket követő évtizedekben pedig az etnikai hálózatbefolyás lépésről lépésre követhető viszonylagos eltolódása után az izraeli lobbijutott döntő befolyáshoz anélkül, hogy eleddig az elnöki poszt elhódításával névlegesen is hatalomra került volna. E lobbijutott már 1953-ban létrehozott egy összehangoló csúcsszervezetet, amely egyesítette az összes izraeli vallásárnyalatot (és a vallástalan zsidók szervezeteit is), s lehetővé tette, hogy évtizedes, szorgos szervezési munkával olyan kiterjedt, körkörös befolyást építsenek ki, amelyet a nyilvános és a közélet minden területén figyelembe kell venni: a tőzsdétől a nyilvánosságot uraló tömegkommunikáció fő orgánumaikig (a nemzeti, a helyi, a magán- és a közszolgálati tévéhálózatoktól a legtekintélyesebb napilapig, a New York Timesig), valamint a könyvkiadóktól a legnevesebb akadémiák intézményekig, egészen a kongresszus mindkét házáig és a szövetségi végrehajtó hatalomig. E befolyás mind az elnöki és a képviselői (újra)választás esélyeiben, mind az állam fő kádereit érintő politikában, mind a meghozott politikai határozatok tartalmában jól felmérhető. E hálózat hatása természetesen Amerikának az arab-muzulmán világgal szembeni megváltozott politikájában érezhető legmarkánsabban, amely Izrael közel-keleti nukleáris és általában hadászati fölényét hivatott megőrizni és erősíteni.

Az antiszemita körök gyakran hamis sztereotip képet festenek a zsidóságról, összekeverve a zsidóság nevében beszélő és cselekvő parapolitikai szervezeteket, intézményeket a zsidó származású vagy vallású polgártársak egyéni beállítottságával. Ilyen zavaros elképzelések alapján hitethető el, hogy a „zsidó szavazatok” miatt kénytelen minden amerikai politikai jelölt kesztyűs kézzel bánni Izraellel, jobban, mint bármely más állammal. Valójában azonban az amerikai zsidó szavazatok száma alig éri el az 5%-ot (a muzulmánok szavazatainak száma egyre inkább meg is közelíti). E szervezetek befolyása tehát nem a zsidó lakosság demokratikus súlyára épül, hanem főleg a tőkeerőre és az intelligens, fáradhatatlan, minden szempontból átgondolt szervezettségre.

A holokauszt túlélőinek és leszármazottaiknak a közléseiből az is kiderül, hogy például a barbár, embertelen zsidóüldözésben egyáltalán részt nem vevő, nációkkal körülvett Svájc által fizetett kártérítésnek csak egy része jutott el a kárvallottakhoz, míg az összeg jó része arra szolgált, hogy a Zsidók Világszövetségének befolyását erősítse (beleértve amerikai, összeurópai és az egyes európai államokra kiterjedő nemzeti fiókszervezeteit).

Az izraelitől nem függetleníthető amerikai érdekek meghatározása és szolgálatának módja így nagyrészt különféle hálózatokban, míg a pénzügyi és a hadászati tervek végrehajtása az amerikai kormány kezében összpontosul; s mivel alapjában kényszerítő, katonai jellegű végrehajtásról van szó, lehetőleg a hadügyminisztériumban, nem pedig a külügyminisztériumban. Az amerikai hódításoknak és az idegen államrendek felforgatásának (pacifikációs) következményeit viszont — a viláгурalmi terv szerint — már a NATO, valamint más együttműködő államok polgárai és gazdasági forrásai lennének hivatva viselni. Ha lehetséges, akkor a fejlett OECD-országokra — amelyeknek értékrendje különösen becsben tartja az állampolgárok testi épségét — „csak” a finanszírozási feladatot osztják majd (főleg a második világháború elvesztése óta még mindig kollektív kisebbségi érzésben szenvedő Japánra és Németországra), míg a többire a véráldozat

zsoldossorsa járul.

(A második iraki hadjárat bevallatlan közvetlen céljai) Blair és Bush apokaliptikus megfogalmazásban tárta a világ elé, hogy Irakot — minden más nemzetközi problémát, például a palesztin–izraeli konfliktust is félretéve — sürgősen el kell intézni, mert negyvenöt perc is elég neki, hogy tömegpusztító fegyvereit készenlétbe helyezze, s mert Szaddám Huszein nap nap után kínozza népét.

Ennek alapján a világ közvéleménye úgy képzelte, akkor nyerik majd meg az angol–amerikai szövetségesek a villámháborút, amikor a nukleáris és egyéb tömegpusztító fegyverek megsemmisítése után nyugati típusú világi demokráciát rendeznek be Irakban. Az állítólag készenlétben levő tömegpusztító fegyvereket azonban sehol sem találták, így nem is tudták őket megsemmisíteni. Az amerikaiaknak pedig féléves megszállás után sem sikerült elérniük az iraki állam addigi, az embargó ellenére létező működőképességét a lakosság ellátásában és a közbiztonságban. Sőt az eddig szekuláris Irakban — az amerikai demokrácia alapelveivel homlokegyenest ellentétben — vallási-etnikai alapon szervezett bábkormányt hoztak létre. Mindezek a fejlemények joggal botránkoztatják meg a világ közvéleményét, annál is inkább, mert Afganisztán agyonbombázása sem hozott még jobb eredményt. Az amerikai polgárokat pedig ráadásul még az „eredmények”-ért hozott napi anyagi és emberáldozat is nyugtalanítja, mert a kincstári bizakodó hazugságokkal együtt az egész Vietnamra emlékezteti.

Paul Wolfowitz hadügyi államtitkár, a második iraki háború egyik fő spiritusz rektora a hadjárat végén egy kézlegyintéssel söpörte félre azt az ellenvetést, hogy nem találtak tömegpusztító fegyvereket Irakban. A hadviselés teremtette fait accompli nyomán nyilvánosan bevallotta, hogy ezt az érvet a háború érdekében csak azért hozták fel, mert ez volt a közvélemény számára a legelfogadhatóbb. John Stauber egyébként jól leírja a tömegcsalás fegyvereiről szóló könyvében, hogyan működnek a politikai célok eladói.

A jó szándékú emberek alkotta úgynevezett morális többség eddig úgy értelmezte az iraki háborút mint célját vesztett küzdelmet. A beavatottak körében azonban egyre inkább az a benyomás alakul ki, hogy a hadjárat nyilvánosságra nem hozott célokat szolgált, s nagyjából el is érte őket, jóllehet kitalálói — szántszándékkal vagy tájékozatlanságból — alábecsülték a hadművelet következményeinek árát.

De mi lehetett az amerikai–angol szövetség támadásának fő célja? Köztudomású, hogy Bush és Blair már 2002 augusztusában elhatározta a háborút, tehát nyolc hónappal azelőtt, hogy az ENSZ-től egyáltalán felhatalmazást kért volna rá. Egyúttal azt is feltételezték, hogy Irak legyőzése bizonyosfajta megoldást hoz a palesztin–izraeli konfliktusra. Az eseményeket tágabb geopolitikai perspektívába helyezve, a tényleges nyerteseket keresve viszont feltételezhető, hogy elsősorban egy olyan arab-muzulmán államnak a közel-keleti hatalmi erőjátékából való kiiktatásáról van szó, amely hathatósan támogatta a palesztinok életképes államiségét, s akadályozta az atomfegyverek regionális monopóliumával fedezett Izrael közel-keleti hegemoniáját és az általa diktált pacifikációt. E szemszögből érthető meg az a türelmetlenség is, amellyel az amerikai kormány — sokszor nem is amerikai állampolgárokból, hanem

gyorsított honosítást remélő, új bevándorlókból toborzott — hadseregét mielőbb fel akarja menteni a megszállási feladatok és a gerillaharcok alól (áthárítva e feladatot többek között a lengyelekre, az ukránokra és a magyarokra), mégpedig azért, hogy hadereje újabb katonai fenyegetésekben, bombázásokban és egyéb támadási feladatokban vegyen részt. (Jelenleg ugyanis a rendelkezésre álló harminchárom amerikai hadosztálynak már majdnem fele le van kötve a Perzsa-öböl vidékén.) Az amerikaiak számára az lenne a leghasznosabb, ha katonáikat maguk a nekik alárendelt muzulmánok helyettesítenék a megszállásban, például törökök, pakisztániak vagy bangladesiek, ez ugyanis palástolná, hogy az amerikai közel-keleti beavatkozás általában a dár al-iszlám függetlenségének gyengítését szolgálja. Ezáltal az Egyesült Államok hadereje felszabadulna, s továbblendülhetne a tágabb geopolitikai stratégia egyéb céljainak elérésére — Szíria és Irán már régóta szerepel az izraeli feketelistán mint regionális ellenlábás. E rendszerek belső destabilizálása olyan célkitűzés, amely az iraki határról megvalósíthatónak látszik — ha nem békésen, akkor előzetes bombázások és más katonai akciók révén.

Amikor az amerikai haderőnek az arab-muzulmán civilizációs szféra általános ellenőrzésére irányuló tevékenységét állítjuk a középpontban, azt is meg kell említenünk, hogy az iraki kőolajkutak katonai megszerzése is az amerikai célrendszer része — ha a gerillatevékenységek nem teszik lehetetlenné vagy túl költségessé az olajszállítást. Ezenkívül a végső szándékot illetően azt sem szabad szem elől téveszteni: a Pentagon nemcsak hogy nem álmodik hívő (valószínűleg az irániakkal rokon síita) muzulmánok vezette, demokratikusan működő Irakról, hanem még az ország feldarabolással való további gyengítése sem eleve elvetett elképzelése. (Az már más kérdés, hogyan találhatja meg Törökország is a számítását egy iraki Kurdisztán esetleges megszületésében.)

Megválaszolatlan marad azonban, hogy a muzulmán világhoz tartozó két legyengült állam, Afganisztán és Irak szétverése állandósítható-e, s így bátorításul szolgálhat-e a dár al-iszlám többi „engedetlen” országa — mint például Irán és Szíria — elleni agresszióhoz.

(Hatalom hitelle) Mindeddig Amerika világlobalmi törekvésének terveit, az azokat meghatározó tényezőket és a megvalósítási akciókat körvonalaztuk. Most pedig e világlobalom megvalósításának valós esélyeit latolgtjuk. Nem fér kétség ahhoz, hogy az Egyesült Államok mint ország, bár messze nem a legnépesebb és a legkiterjedtebb területű, nemzeti vagyonát és bruttó hazai termékét illetően jelenleg — európai politikai egység hiányában — a világ első számú hatalma. Ehhez jön még az is, hogy nemzeti jövedelmének nagyobb hányadát fordítja hadi kiadásokra, mint a világ legtöbb országa. A Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (Stockholm International Peace Research Institute — SIPRI) 2002. évi jelentése szerint az Egyesült Államok hadi kiadása az egész földkerekség ilyen nemű kiadásainak 43%-át teszi ki, holott a világ 2000-ben több mint negyvenbillió nemzetközi dollárra becsült bruttó hazai termelésének az amerikai az egynegyedét sem teszi ki. Mindez elégséges-e a világméretű egyeduralomhoz? Olyan helyzet teremtéséhez, amelyben akaratát és a fentiekben leírt érdekeket az Egyesült Államok tartósan és korlátlanul érvényesíteni tudja? Ahhoz, hogy Amerika megvalósítsa a világlobalitika unilateralista globalizációs politikai modelljét? Ha e kérdésekre nemleges a válasz, akkor az

amerikai egyeduralom helyett valamilyen aszimmetrikus, de többpólusos sémának kell jellemeznie a világpolitikai erőviszonyokat. A felmerülő gyakorlati kérdés tehát az, hogy vajon az Egyesült Államok egyedül — vagy akár a vele bensőséges szolidaritásban működő angolszász vezetésű Commonwealth-országokkal, nevezetesen Nagy-Britanniával, Ausztráliával és Új-Zélanddal együtt — saját forrásaiból és erejéből meg tudja-e valósítani ezt az egyeduralmat. S ha nem, akkor vajon a világ többi állama, az úgynevezett szövetségesek hajlandók lesznek-e ezt pénzügyileg támogatni és zsoldosainak véráldozatával hitelesíteni?

Katonai hatalom hitelre gyakorlása nem példátlan. Izrael lakossága még a tízmilliót sem éri el, ennek ellenére nemcsak a legmodernebb hagyományos fegyverzetű hadserege van, hanem nagyon fejlett hadiipara is, amely nukleáris fegyvereket ugyancsak gyárt. Hadseregét pedig évek óta készenléti állapotban tartja az általa 1967 óta megszállt területeken elszaporodó, immár több mint kétszázezer telepésének védelmében. Hadi kiadásai a bruttó hazai termék százalékában kifejezve megközelítik a 10%-ot. Mivel azonban az ígért földjén sincsenek mindennap csodák, az ország csődbe jutását elkerülendő a nemzetközi elszámolási mérleg kiegyensúlyozásának rejtélyét csakis külföldi hitelek és adományok oldhatják meg. Bár az izraeli és az amerikai nemzetközi pénzügyi folyamatokat illetően a Világbank statisztikai adatszolgáltatása (a 2002. évi World Development Indicator [WDI] és főleg a 2003. évi Global Development Report [GDR]) elég hézagos. Az előbbiből mégis megtudhatjuk, hogy Izrael nemzetközi fizetési mérlege 1990-ben még százhetvenmillió dollár aktívumot mutatott, míg 2000-re ez 1,416 milliárdos passzívumba csapott át, sőt, 2001-ben elérte az 1,73 milliárdot. Ezzel összhangban 1999-ben az ország teljes adósságterhe a bruttó hazai termék 106,3%-át tette ki. Izrael 1995-ben még képes volt kétszáznegyvennégy milliárd dollár fejlesztési segítséget nyújtani más államoknak — ez részben az ország diplomáciai bojkottjának fellazítását szolgálta —, míg 2000-ben már Izrael részesült nyolcszázmillió dollár nemzetközi fejlesztési támogatásban. A pénzügyi egyensúlymutató titkainak egyike a közvetlen tőkebefektetés. Ez a belső tőkefelhalmozódásnak 1990-ben csak az 1,1%-át tette ki, míg 2000-ben már a 20,6%-át. S mivel Izraelnek a nemzetközi hitelkockázati foka a palesztin polgárháborús események miatt magas, mindez csakis a diaszpóra elkötelezettsége révén lehetséges. A végső nagy kiegyensúlyozó deus ex machina pedig a háttérben működik: az Egyesült Államok által nyújtott hitelgaranciák, állami hitelek és hitelelengedések (a kölcsönök adománnyá változtatása), amelyek, ha külön támogatás nem járul hozzájuk, évente legalább kétmilliárd dollárt hoznak. Izrael tehát külföldi támogatással regionális hegemoniára tett szert. E támogatás fonákja a zsidó állam számára az, hogy leállítása vagy egyszerűen feltételes felfüggesztése révén az Egyesült Államok bármikor a közel-keleti béke megteremtéséhez szükséges engedményekre és így a további terjeszkedés drasztikus leállítására kényszeríthetné Izraelt. E lépés megtétele ellen Izraelnek egyetlen nagy fegyvere van: a már említett zsidó világszervezetek amerikai politikai befolyása. S mint írtuk, Carter elnöksége óta valóban egyetlen amerikai elnök sem merte e segítyeket és hiteleket a nemzetközi jog szerint törvénytelen kolonizációs politika leállításától függővé tenni és a közel-keleti béke eszközévé változtatni. Ha mégis megkísérelte, akkor terve vagy az amerikai kongresszusban bukott el, vagy

elnöki újraválasztásába került (lásd Carter és az idősebb Bush példáját).

De tekintsünk bele a világlobalomra törő Amerika bevételeinek és kiadásainak alakulásába! Az Egyesült Államoknak akár a nemzetközi pénzügyi (kereskedelmi, tőkeelszámolási, hitelállományi és fizetési) mérlegeit tekintjük, akár magának az országnak a költségvetési helyzetét, nyilvánvalóvá válik, hogy a szuperhatalom hitelre él, mert többet ad ki, mint amennyit megtermel. Az Egyesült Államok 1987 óta a világ legnagyobb adója, s 1994 óta már a pusztán kamatkifizetés is nagyobb összeget tesz ki, mint a beáramló tőke. Az elmúlt évezred utolsó évtizedében viszont, amióta Amerikát egyetlen más nagyhatalom sem fenyegeti, s a szuperhatalmi státust igyekszik nyíltan világ-egyeduralommá bővíteni, az eladósodási folyamat tovább erősödött. Az Egyesült Államok nemzetközi fizetési mérlegének hiánya 1990 és 2000 között 78,96 milliárdról 444,69 milliárd dollárra nőtt, vagyis tíz év alatt megötszöröződött. Eközben az ország teljes nemzetközi devizatartaléka 173 milliárd dollárról 128 milliárdra csökkent, vagyis a hiány és a tartalékok viszonya drasztikusan romlott. Ugyanebben az időszakban az amerikai tőkefelhalmozódás külföldi részesedése 4,8%-ról 15,8%-ra növekedett.

A közmondás szerint mindenki addig nyújtózzon, ameddig a takarója ér. A Yale-en tanító angol történész, Paul Kennedy 1987-ben Londonban megjelent, azóta több nyelvre is lefordított könyvében felismerni vélte, hogy Amerika a gazdasági stagnálás állapotába került — világgazdasági részesedésének aránya már nem növekszik —, és stratégiaileg a katonai túlterjeszkedés (overstretching) fázisába lépett. Ha már kinyitottuk a közmondások Pandora-szelencéjét, engedtessek meg egy másik idézet: „Sokat akar a szarka, de nem bírja a farka.”

S hogyan egyensúlyozza ki a hatalmi terjeszkedés gazdasági hátrányát Amerika? A fedezetlenséget gazdasági és politikai eszközökkel igyekszik leplezni. Ha kell, a pénzügyi varázslattól és szemfényvesztéstől sem riad vissza (lásd a dollárpiacot). A pénzügyi kiegyensúlyozás könyvviteli művelet, de egyben kozmetikázás is lehet. Ugyanis a hitelezésnek megvan a maga (tömeg)pszichológiája. Míg egy ország erősnek és fizetőképésnek látszik, addig a piacon nem mint hitelért könyörgő, hanem mint ideális adós van elkönyvelve. Így amíg az Egyesült Államok jó állapotban tudja tartani nemzetközi hitelkockázati indexét, addig mindenki kölcsönözni akar neki, s ez leszorítja a kamatlábat is. Mihelyt azonban a pénzügyi világpiac visszafizetési problémákat, sőt esetleges kamatkifizetési késedelmeket vagy habozást szimatol, a hitelezők nem állnak többé sorba. Az amerikai költségvetési hiányt fedező kincstári váltók külföldi keresete gyengül, s így a kamatlábak is emelkedni kezdenek. A hitelezésnek és a hitelre élésnek van azonban egy cinikus paradoxája is: minél több hitelezője van egy félnek, annál többen érdekeltek abban, hogy az adós ne menjen csődbe, s ne jelentsen be fizetésképtelenséget.

Azt is tudjuk — s az amerikai kincstár is tudta —, hogy az 1944-ben Bretton Woodsban kötött egyezmény alapozta meg a második világháború után a nemzetközi kereskedelmet fellendítő, kapitalista pénzügyi világrendet. Az amerikai dollárt kulcsvalutának ismerték el. A nemzetközi fizetésnek és vagyontartalékolásnak a kizárólagos mércéje, a tranzakciók megkerülhetetlen eszköze lett, míg e bankjegy kibocsátása és sokszorosítása továbbra is kizárólag az amerikai kincstár privilégiuma maradt. Mint már az atomsorompó-szerződés esetében láttuk, a nemzetközi életben

az érdekelt fél gyakran „elfelejteti” a megállapodások alapfeltételeit. Hasonlóképp történt akkor is, amikor a szovjet táboron kívüli világot valóságos dollárzónává változtatták. Ezt ugyanis azzal a feltétellel fogadták el, hogy a dollár bármikor aranyra váltható. A gyanútlan világ azonban alig figyelt oda arra, hogy az Egyesült Államoknak valójában mekkora aranyfedezete van. Ennek következtében 1968-ban, ha nem szól közbe a francia diáklázadás, De Gaulle az ország dollártartalékának aranyra váltásának követelésével fizetéseképtelenségi zavarba tudta volna hozni az Egyesült Államokat. Az amerikai kormány le is vonta a tanulságot: a világot ámulatba ejtve 1971-ben Richard Nixon elnök egyszerűen úgy rendelkezett, hogy attól kezdve a külföldi hitelezők által felhalmozott dollár többé nem váltható át korlátlanul aranyra. Robert Wade Hunter, a London School of Economics tanára, a *Governing the market* (1987) című mű szerzője szerint ez Amerika világgazdasági szerepének machiavellisztikus felfogása. Ily módon az idegen kincstárakban őrzött dollártartalék lépésről lépésre, de feltartóztathatatlanul kezdett elértéktelenedni — a többi valutához képest, vásárlóerőben kifejezve is. Svájci frankra átszámítva például harminc év leforgása alatt az amerikai dollár értéke kevesebb mint egyharmadára csökkent. 2001-ben az euró bevezetése és elterjedése olyan új korszakot nyitott, amely lehetővé teszi, hogy a kincstárakat dollár helyett euróval töltsék fel. Elég lenne, ha a kőolajban gazdag arab-muzulmán államok (és Oroszország, a világ második legnagyobb kőolaj-exportőre) tranzakcióikat ezentúl nem dollárban, hanem euróban bonyolítanák le, vagy ha Kína és más nagy devizatartalékú országok tartalékuk euróhányadát nagymértékben növelnék, s a dollárbirodalom máris válságos helyzetbe kerülne. Ám mint már említettük, a legtöbb hitelezőnek nem érdeke tönkretenni vagy csődbe juttatni az adóst.

Az afganisztáni katonai beavatkozásnak — amely előzőleg már a Szovjetunió felbomlásában is szerepet játszott — az „utóköltsegei” és a második iraki hadjárat elhúzódó gerillaharcának havi négymilliárd dolláros kiadásai jövőre könnyen elérheti a kétszázmilliárd dollárt. Az amerikai elnök azonban ennek ellenére végrehajtotta az öt megválasztó tehetős rétegnek megígért ideiglenes adócsökkentést, méghozzá úgy, hogy a költségvetési hiány háromszázmilliárd dollárra rúg, sőt, némelyek szerint az ötszáznegyvenmilliárdot is meghaladhatja (ez nagyjából a bruttó hazai termék 5%-a). A 2002-es kaliforniai, majd a 2003. szeptemberi még drámaibb New York környéki tartós áramszünetek világosan mutatják azt is, hogy a hazai fronton nincs mit megtakarítani. Amerikának ugyanis az előregedett és elhanyagolt hátországi infrastruktúra miatt nemsokára az elektronikusan irányított bomba és az ország elektromos hálózata között kell választania.

A kihívó magatartású amerikai kormány azonban, bár takarékossgal próbálja pótolni a hiányokat, ezt nem a hadikiadások területén teszi, s igyekszik a világ más országaira kiosztani költségviselői és hitelezői szerepeket. Mivel köztudomású, hogy Kína nem óhajt részt venni az iraki gerillák elleni harcban, viszont nagy a devizatartaléka, Japán és Németország mellett az Egyesült Államok Kínát is arra kéri, hogy tartalékait dollárra szóló amerikai kincstári váltók felvásárlására pazarolja. Ez a kérés Amerika számára annál inkább megalázó, mert olyan országról van szó, amelyet kormányzásának első hónapjaiban Bush még hetykén „stratégiai vetélytárs”-nak (strategic competitor) nevezett. Az amerikai fegyverkezés és hadviselés

közvetett pénzelésére és az esetleges új háborúk következményeire (a megszállásra, a megszállottak „megbékéltetésé”-re, az alárendelt sorsukba való beletörődésre) szánt kölcsönök a hazánkban oly jól ismert — morális és más nyomással kikényszerített — állami békekölcsönökre emlékeztetnek: az amerikai kincstárjegyek megvétele nem más, mint egy-egy államnak a Pax Americana érdekében tett közvetlen felajánlása.

(Az anglo-amerikai egyeduralom gazdaságilag, katonailag és politikailag halva született terv) Világosan meg kell különböztetni Amerika világméretű egyeduralmának doktrínáját („jótékony, felvilágosult, teljhatalmú világhegemóniáját”) attól a valóban fennálló helyzettől, hogy a Szovjetunió összeomlása óta kétségtelenül az Egyesült Államok az egyetlen szuperhatalom, vagyis multikontinentális hatáskörű állam, az ENSZ-t alkotó, jogilag független államok közti primus inter pares — vagyis az első az egyenlők között. Mint említettük, az Egyesült Államok az ENSZ közgyűlésének a nemzetközi határozatok végrehajtására létrehozott grémiumában, a Biztonsági Tanácsban már 1947-ben vétőjogot kapott, amellyel bármely — esetleg éppen ellene hozott — határozat jogi érvényesítését megakadályozhatja, csírájában elfojthatja. Mivel azonban ezt a nemzetközi jogilag elismert kiváltságot Amerikának meg kell osztania négy másik nagyhatalommal, ez nem jelenti egyeduralmának elismerését. A világoralom tehát nem építhető a jelenleg érvényben levő nemzetközi közjogi rendre, csakis a hatalmi fölény ellenállást nem tűrő, világméretű elfogadtatására. Így válhatna az Egyesült Államok a világ de facto legitimált, kizárólagos rendfenntartójává, mint amilyen az egykori Szovjetunió volt a Varsói Szerződésre épülő birodalmában.

De hogyan is állja meg a helyét a valóságban az amerikai világhódítás felismerhetően alkalmazott stratégiája, taktikájának és eszköztárának hatékonysága?

Mint már kifejtettük, Amerika önerejéből, kizárólag saját forrásaiból nem tehet szert egyeduralomra, hiszen bruttó hazai terméke alig teszi ki a világnak az egynegyedét, s ez az arány egyre csökken. Mind gazdasági forrásai, mind (katonai) embertartalékai, mind az egyéb civilizációs szférákba a tömegkommunikációs propaganda révén való szellemi „behatolása” korlátozott.

A fegyverzeteknek, így a nukleáris és más tömegpusztító arzenálnak is a folytonos modernizálása, az Egyesült Államok területét állítólag sebezhetetlenné tevő (részben Teller Ede inspirálta) űrprogram, valamint a többfrontos lokális háborúskodás miatti állandó harckészültség saját forrásokból nem fedezhető, még ha az ország infrastruktúráját (út-, áram- és iskolahálózatát) a kormány a hadi kiadások terhére elhanyagolja is, s a közszolgáltatások privatizációjával a magántőke gondviselésére igyekszik is bízni. Külföldi forrásokra tehát szükség van — ha lehet, feltétel nélkül. Mihelyt azonban elterjed az a felismerés a többi állam körében, hogy hiteleikkel saját megfélemlítésüket, kordában tartásukat vagy esetleges későbbi megtámadásukat pénzelik, a források elapadnak. De megszűnhetnek akkor is, ha a többi állam kincstára és a pénzügyi világ ráébred a dollárra szóló amerikai kincstári váltók szisztematikus elértéktelenedésére.

A modern háború magas szintű technikát vonultat fel, emellett költséges és nagymértékben automatizált. Ennek ellenére pilóta nélküli repülőekkel és robotokkal, kiskatonák véráldozata nélkül csupán szimulált játékháborúk nyerhetők meg, a valódi világban erőszakkal kikényszerítendő győzelmek így nem arathatók. S épp a

véráldozat elkerülhetlensége Amerika terveinek leggyengébb pontja, még hozzá két okból. Mint tudjuk, az Egyesült Államok lakossága a világ népességének csak kis hányadát (alig 5%-át) teszi ki, s eme, a társadalomban fenntartott, alapjában individualista világszemlélet miatt a hadszínterek állandó véráldozatai belpolitikailag elfogadhatatlanok, főleg ha a hon határainak, vizeinek és légtérének védelme helyett távoli, hódító háborúkban van rájuk szükség. Bár a hivatalos hadügyi doktrína szerint az Egyesült Államok Floridából irányított hadereje a világ bármely távoli sarkában egyszerre több fronton is sikerrel tud háborút viselni vagy a gerillák ellen harcolni, a gyakorlatilag egyedül vívott második iraki háborúból kiderült, hogy egy alig több mint húszmillió lakosságú ország elleni utóharcok az amerikai haderőnek a felét kötik le. Ilyen körülmények között a világ sokfrontos sakkban tartása ámokfutás. S nemcsak kis államok szegülhetnek szembe az amerikai „világcsendörkődés”-sel, hanem olyan nagy civilizációs államok is, mint Kína vagy India. S a világnak minél távolabbi, eldugottabb dzsungeléibe (esetleg a nagyvárosok gerillarenetegeibe) kalandoznak a hódítók, minél áldozatkészebb, önfeláldozóbb ellenállókba ütköznek — mint naponta láthatjuk az arab-muzulmán világban —, a vég nélküli, késhegyig menő harc annál több amerikai áldozatot követel. A legmodernebb tömegpusztító fegyverek ugyanis épp az ilyen harcokban a leghatástalanabbak. A végső győzelemhez nem elég a vitathatatlan légi fölény, a robotszerűen a magasból ölő, sérthetetlen pilóták hada.

Ha, mint láttuk, a szuperhatalomnak a világhódítás pénzelésére nélkülözhetetlen a külföldi hitel, akkor minden kincstári optimizmussal ellentétben az elkerülhetetlen véráldozat miatt megint csak külföldi segítségre van szükség. Az Egyesült Államok azonban az önfeláldozók seregét a NATO-ba eredetileg tömörülő nyugat-európai nemzetek soraiban biztonnal nem találja meg, hiszen ők is a modern nyugati individualista ideológia emlőin nőttek fel, amelyben nincs helye a nagy ügyekért való önfeláldozásnak, a vértanúságnak, sőt, a meggazdagodáson kívül szinte mindennemű „egészségtelen” kockázatvállalás nevétség tárgya. (Ezek az elkényeztetett, élveteg társadalmak csak az élet legkisebb parcellájának meghosszabbítását szolgáló kutatásra hajlandók, ha kell, horribilis összegeket áldozni.) Franciaország és a vele kulturális rokonságban álló európai népek katonai mozgósítása azon is fennakad, hogy — demokratikus államokról lévén szó — kormányaik által megkérdőjelezhetik az amerikai célkitűzések érdekes, nemes voltát. Az egyeduradalomnak természetes feltétele, hogy a világhatalom nem működik együtt másokkal mint szövetségesekkel, hanem csupán csatlósokként fogadja el közreműködésüket. Az egyeduradalmi koncepcióban ugyanis a célokat megkérdőjelező vitáknak nincs helyük. (Ezért fordul el mindinkább az Egyesült Államok a közmegegyezésre épülő NATO-tól, még akkor is, ha a 2001. szeptember 11-ei merénylet ámulatának következményeként rá tudta venni — a szerződés V. önvédelmi cikkelyének önkényes értelmezésével — a szervezetet arra, hogy eredeti, az észak-atlanti területet védő szerepén túllépve, de ENSZ-mandátum alapján részt vegyen a nyugati civilizáción kívüli országoknak „legalább” a megszállásában, ha nem is megtámadásában. Ilyen mandátummal működnek német, török és más, kisebb létszámú hadászati egységek Afganisztánban.)

Nyugat-Európa lakosságának felvilágosult önkímélete miatt tehát Amerikának

„véradás”-ért máshová, még hozzá kelet felé kell fordulnia. Minél keletebbre és délebbre. Az egykori Varsói Szerződésnek a szovjetek által sorsukba való beletörődésre nevelt, csatlóssorshoz szoktatott országai felé, majd más civilizációk lehetőleg harcias erényekhez szokott népessége felé, ha gurkhákra van szükség. Angol mintára a hindukat szeretnék a muzulmánok ellen Irakban bevetni. Ezeken az általában sűrűn lakott vidékeken azonban sokszor éhez, de mindenképpen pénztelen emberek élnek. Ily módon a probléma visszautalódik a pénzforrások szükségességére, a hitelezésre, az eladósodott Amerika „adakozás”-ára. Ezért itt már nem is csatlósokról, hanem zsoldosokról, újfajta idegenlégiosokról van szó.

Ha az amerikai egyeduralom kérdését kivetítjük a mai geopolitikai szférák valóságára, azt látjuk, hogy — bármilyen érdekű és szellemű agytrösztök szülötte is — ingadozó tákolmány. Az elképzelés valójában csupán a világ civilizációs zónáinak nagyon is behatárolt részén érvényes, ott is csak részlegesen. A terv figyelmes olvasata szinte azt a benyomás kelti, hogy az egész csak az arab-muzulmán világ önállóságának letörésére készült. Az afganisztáni és a második iraki háború alakulása viszont eddig inkább azt sugallja, hogy e törekvés még az Iszlám Konferencia Szervezetéhez tartozó országok nagyon is megosztott világában sem éri el végső uralmi célját.

A nyugati civilizáción belül azonban más a helyzet. Míg az Európai Unió nem ölt valóban intézményesen egységes politikai arculatot, addig az Egyesült Államok egyedülálló hatalmi fölénye kétségtelen. Még akkor is, ha e civilizációs rendszeren belül csak közvetetten, nem katonai eszközökkel gyakorolható. (Ez a megszorítás már nem vonatkozik a nyugati civilizáció dél-amerikai szárnyvidékére.) Az amerikaiak jól tudják, hogy nyugati hegemoniájuk az EU politikai hiányosságára épül. Ezért kettős módszerrel igyekeznek e politikai egység megvalósulását elodáztatni. Az egyik eszköz az volt, hogy az Amerikával geopolitikailag egybeolvadó Angliát „becsempészték” az Európai Szabadkereskedelmi Társulásból (EFTA) az Európai Unióba (már 1973-ban). Ennek földrészünk egységére nézve végzetes következményeit De Gaulle már előre látta. Újabban pedig az egykori európai szovjet hódítások országai jönnek kapóra, amelyek mélyen csalódtak az EU-ban a megalázóan elnyúló belépési tárgyalások során, így az Egyesült Államok hízélgésszel és az álönállóság ígéretésével trójai falóként használhatja fel őket. Mindez a 2003. évi iraki hadviselés esetében vált nyilvánvalóvá.

A nyugati civilizációs zónán kívül az Egyesült Államok mindeddig csupán az arab-muzulmán szférába való sokoldalú (Üzbegisztántól Tadzsikisztánon át Ománig tartó) támaszpontos befészkelése révén tudta katonai-politikai befolyását növelni. (Ez bizonyos értelemben Oroszország „körülvevését” és Kína többoldalú megközelíthetőségét is célozza). De lehet, hogy csak ideig-óráig. Az azonban kétségtelen, hogy történelmileg belátható időn belül két nagy, nukleáris fegyverzetű, civilizációs állam, Kína és India semmilyen eszközzel sem lesz alávethető az amerikai teljhatalomnak. S bár Oroszország jövőbeli sorsa még homályos, a világ e legkiterjedtebb, kőolajgazdag eurázsiai atomhatalma sem lesz egykönnyen az amerikai világuralom átjáróháza vagy felvonulási területe.

Tanulmányunkban az egyeduralomnak arra az oldalára helyeztük a hangsúlyt, amely a Nyugat jelenlegi gondolkodásmódja számára a legmegfoghatóbb: gazdasági

szükségleteire. A világhatalomnak azonban egy sokkal alapvetőbb akadálya is van. Ha a kevert lakosságú Amerika a nyugati civilizáció terjesztése nevében le tudná is igázni a többi civilizációs szférához tartozó államokat, ennek az állapotnak a katonai erővel való megőrzése lehetetlen, sziszifuszi feladatnak bizonyulna. Mihelyt ugyanis a nyugati civilizáció jól képzett katonája más írásmódú civilizációk szférájába kalandozik, még parancsokat sem tud adni a megszállottaknak. A „felszabadító” betolakodók értetlenül állnak az övéktől eltérő társadalmak életmódja és berendezkedése előtt, hiszen nem ismerik a „bennszülöttek” lenézett írásmódját, s ez a helyzet, paradox módon, éppen őket súllyeszi az írástudatlanság, az analfabetizmus szintjére.

(A hatalmak árnyékában) Megtámadhatatlan ország nincs, ahogyan 2000. szeptember 11-én a mindenható Amerika kikezdése is megmutatta. Legyőzhetetlen sincs, ahogyan az Egyesült Államok vietnami kudarca bizonyította. Hazánk — bruttó hazai terméke alapján a világ negyvenötödik országa — terjeszkedésre nem készülő és nem is képes ország. Honvédelme csupán önvédelem kell legyen. Alapelve nem lehet a „si vis pacem, para bellum” („ha békét akarsz, készülj a háborúra”), hanem mindössze arra törekedhet, hogy nemzetközi magatartásával ne keltse fel más államok támadó szándékát, azaz ne provokáljon. Így lehet — mint Svájc esetében is — az ellenségesség megelőzése, a bölcs külpolitika a hon védelmének fő eszköze.

Konkrétabban áttekintve hazánk jelenlegi és előrelátható jövőbeli helyzetét, pusztán a trianoni és a párizsi békediktátum következtében a Kárpát-medencei utódállamokban rekedt magyarsággal szemben gyakorolt esetleges erőszakos asszimiláció hordozza magában a casus belli csíráját. Legalábbis elvben. Merthogy ez csak akkor lenne így, ha ugyanis hazánk abban a helyzetben volna, hogy katonai erődemonstrációval bármit is elérhetne. Erről azonban szó sem lehet, sem a térségi erőviszonyok, sem a határok megváltoztathatatlansága („uti possidetis”) békítő elv világviszonylatú elfogadottsága miatt.

Hazánknek tehát, mint számos más országnak is, a jelenlegi zavaros világhelyzetben csupán erősebb, nagy barátjának, hatalmas szövetségesének kihívó, agresszív nemzetközi magatartása szerezhethet elsősorban ellenségeket. Veszélyes dolog az elefánttal barátkozni. Márpedig ez egyrészt azáltal következhet be, hogy hazánk a NATO tagja, s e szervezetnek meghatározó eleme az Egyesült Államok, amely egyúttal állandóan a főparancsnok személyét is adja, másrészt a Taszáron az amerikaiak rendelkezésére bocsátott támaszpont miatt. A balkáni válság idején az amerikai katonák ideiglenes taszári állomásozásának engedélyezése volt az első olyan csorba, amely a rendszerváltozás utáni Magyarország szuverenitásán esett, s amelyet az amerikaiak „végleges”-sé akarnak tenni. Jól ismert taktikai lépés a nemkívánatos helyzeteket birtokon belüliséggel állandósítani, hiszen nehezebb egy nagyhatalmat kitéssékelni, mint be sem engedni. Mindazonáltal hazánknek önállósága megőrzése érdekében minden oka megvan arra, hogy alkalomadtán, ügyes diplomáciával, felszámolja ezt az idegen támaszpontot, még ha cserébe néhány száz helyi dolgozó számára a magyar kormány, közelebbről a Honvédelmi Minisztériumnak munkalehetőséget kell is keresnie.

A világban uralkodó tényleges erőviszonyok fényében és hazánk sajátos geopolitikai helyzetét tekintve hibás az a stratégiai számítás, hogy az Egyesült Államok hatalma és így a tőle való függésünk is korlátlan. E helytartósági felfogással szemben manapság már sokkal összetettebb és képlékenyebb világképben kell helyzetfelismerést végezni, mint a hidegháború idején. Mivel az Európai Unióban Német- és Franciaországgal hamarosan a NATO-nál is szorosabb, intézményes frigré lépünk, sokkal közvetlenebbül ki vagyunk téve e regionális nagyhatalmak jutalmazó vagy megtorló akcióinak, mint az amerikaiakéinak. Következésképpen amíg e két európai hatalom árnyalt, az Egyesült Államokétól elkülönülő politikát folytat, addig hazánk játéktere sokkal nagyobb, mint azt a kormány feltételezi, s mint ahogy él vele.

Ősellenségének, a Szovjetunióknak a szétesése óta az amerikaiak részéről a NATO rendeltetése szinte napról napra hallgatóságos, lappangó-csúsztató változtatásoknak van kitéve, ezért hazánkknak a szervezetben vállalt — vagy kiosztott — szerepét különös figyelemmel kell kísérni. Mint azzal már „Nyugat” van, „Kelet” nincs című könyvünkben is részletesen foglalkoztunk (151–168. l.), az a katonai szövetség, amelybe hazánk belépett, s amellyel szemben kötelezettségeket vállalt, az euroatlanti térség védelmére szánt szervezet volt. Sem a koncepcióban, sem az aláírt szerződésben nem volt szó arról, hogy Európán kívüli országoknak — főleg ENSZ-megbízás nélküli — portyázó megtámadásából, bombázásából vagy megszállásából is részt kell vállalnunk. Az eredetileg feltételezett ellenség, a Szovjetunió esetében sem merült fel az a gondolat, hogy a szövetség Európában ugyan, de saját védett területén kívül működjön. Az 1956-os magyar népfelkelésre adott NATO-reakció ezt beszédesen megmutatta. Mihelyt azonban a NATO meglepetésszerűen, kezdeményezőleg rátör más országokra — bármilyen nemes vagy éppen önvédelmi ürüggyel is —, ráadásul az euroatlanti zónán kívüli, más civilizációs szférákba kalandozik (itt elsősorban a szomszédos arab-mozlim világra gondolunk), az ebben való részvétel nem felel meg hazánk nemzeti érdekeinek. S ha már a magyar kormány a Kárpát-medencei utódállamok a NATO-felvételekor nem tette meg feltételnek az őshonos magyar lakosság kollektív jogainak gyakorlását, legalább azt kell elérnie, hogy más, számunkra érdektelen, de összetett és veszélyes konfliktusokba ne rántsa bele ez a szerződés. Ennek elérésére két fő eszköz áll rendelkezésünkre. Először is minden tagállamnak vétőjoga van. Hazánkknak tehát azokkal az államokkal kell szavaznia, amelyek ellenzik a NATO imperiális kihasználását, célrendszerének elferdítését és kiforgatását. A másik eszköz pedig a szervezetben vállalt kötelezettségek szigorúan jogi, nem pedig poétikus értelmezése. A franciák csak részleges operatív katonai alárendeltsége mutatja, hogy a szerződésben valóban vállalt kötelezettségek sokkal korlátozottabbak, mint amit a magyar kormány az amerikai kérések alkalmával a magyar közvéleménnyel el akar hitetni. (A „Juhász-verbunkos” valahogy így hangzik: „Amerika azt üzenté, elfogyott a regimentje. Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni.”) Ebből következőleg hazánkknak még kevésbé érdeke, hogy részt vegyen úgynevezett új típusú, a szuperhatalomnak a NATO-nál sokkal nagyobb mértékben, egyoldalúan alárendelt, csatlósi státust teremtő, ad hoc koalíciókban. A hazai közvéleménynek nem szabad áldozatul esnie annak a nemzetközi szolidaritásra hivatkozó hírverésnek,

amely az ősi vitézi erény emlegetésével akarja a magyart mint olcsó zsoldost számára idegen célok elérésére mozgósítani, s egyben idegen, távoli népek gyűlöletét oktanul népünkre zúdítani. A virtus ugyanis csak valóban nemes cél szolgálatában számít erénynek. A kor szelleme viszont több bölcs tartózkodást kíván, mint hősiességet. Ez a nemzetközi társadalommal való szolidaritás helyénvaló értelmezésére is igaz.

Földünk kisebb-nagyobb hatalmainak és kiskirályainak árnyékában a nyugati világban, pontosabban Európában hazánk csak úgy tudja helyreállítani történelmi azonosságát, ha módszeresen azon munkálkodik, hogy a volt szovjet táborba való konceptuális és strukturális besorolása intézményesen se kísérje többé, akár Kelet-Európa, akár (tapintatosabban) Kelet-Közép-Európa vagy a visegrádi államok címszóval illessék is. A magyar kormánynak ezt az áttörést két fronton kell elérnie. Egyrészt a világ előtt, az ENSZ-ben fel kell számoltatnia a földrajzilag önkényes határu kelet-európai csoportosítást, pontosabban saját besorolását, másrészt az ország csak olyan új uniós alkotmányt fogadhat el, amelyben ennek a rossz emlékű, megkülönböztető beskatulyázásnak nyoma sincsen. Közép-európai hazánknak ugyanis nincs több közös geopolitikai vonása szláv szomszédaival, mint az immár nálunk kisebb „nyugat-európai” Ausztriával, amellyel több mint fél évszázadon át dualista hatalmat alkotott.

<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=286&lap=17>

2008. december LI. évfolyam 12. szám

